

ВІДГУК

офіційного опонента Никифорака Михайла Васильовича на дисертацію Юрчак Ірини Романівни «Обов'язки особи: теоретико-правовий вимір», подану до захисту у спеціалізованій вченій раді Д 35.052.19 Національного університету «Львівська політехніка» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Актуальність теми дослідження. Людина, її права і свободи – це найвища цінність. Відіграючи важливу роль у суспільному житті і отримавши конституційне утвердження, категорія “права людини” глибоко досліджена юридичною наукою. На відміну від неї “юридичний обов'язок” як правова категорія не отримав належного нормативного відображення і явно недостатньо аналізується в юриспруденції.

У зв'язку із цим дослідження правових обов'язків особи має виняткове значення, оскільки покликане поглиблювати і розширювати наші уявлення про шляхи творення громадянського суспільства і правової держави, сприяти реалізації прав людини, виступати необхідним засобом реалізації права, впливати на вдосконалення правовідносин.

Як справедливо зазначав знаменитий історик Василь Ключевський, “права без обов'язків – юридична нісенітниця, як наслідок без причини – нісенітниця логічна”. Формула “нема прав без обов'язків” отримала міжнародне визнання (ст. 29 Загальної декларації прав людини 1948 р.).

Проблема дослідження полягає в тому, що забезпечення прав людей покладається не лише на суспільство і державу, а й на самих людей. Тому знання і виконання людьми своїх правових обов'язків необхідне для збереження правопорядку, запобігання порушень прав і свобод, в т.ч. правопорушень. Іншими словами, функціональне призначення юридичних обов'язків – кореспондувати суб'єктивним правам, виконувати свою частину роботи у загальному механізмі правового регулювання, направляти діяльність індивідів у потрібне русло, а соціальне – формувати правосвідомість і правову культуру, служити дисциплінуючим фактором. Ці функції тісно взаємопов'язані і взаємозалежні, здійснюються одночасно.

Будь-які суб'єктивні права можуть бути реалізовані практично тільки через чийсь обов'язки, і, навпаки, обов'язки передбачають чийсь право вимагати їх виконання. Поза кореляцією одна з одною ці категорії немислимі, вони можуть діяти лише в “одній зв'язці”, а не нарізно. Обов'язки – зворотна сторона прав.

Це теж зумовлює актуальність теми дисертації І. Р. Юрчак. Абсолютизація жодної із сторін недопустима. Для підтвердження можна навести одкровення одного із ідеологічних апологетів сучасного “російського світу” Германа Стерлігова. “Довго не міг сформулювати і навіть виразно зрозуміти, в чому основна практична шкодоносність “прав людини”. Зрозуміло, що все антихристиянське, що все вороже, але незрозумілий був світський механізм дії. Чому ті кілька сімей, які тримають фішку в сучасному світі, так вимагають від всіх дотримання цих лицемірних прав і навіть від своїх країн теж. Парадокс уявної справедливості. Сьогодні зрозумів: пропаганда прав людини – це засіб перетворення будь-якого народу і суспільства в АТОМИ, які вважають себе центром всесвіту. Ця атомізація робить будь-який народ беззахисним, всі самі по собі, як розсипаний горох, ніхто нікому не вірить, ніхто нікого не слухає. Права людини роз'єднують народи. Єднають народи тільки Обов'язки людини. Відмова від руйнівних прав людини і визнання Обов'язків людини основою світовлаштування – це шлях формування народу Божого, сміливого і непереможного на погібель ротшільдам і рокфеллерам”. Коментарі зайві...

Обґрунтованість і достовірність положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, наукова об'єктивність дослідження зумовлені, на наш погляд, опорою на досить обширну джерельну основу, передусім нормативну, на критичне осмислення значного числа спеціальних досліджень, на використання сучасного методологічного інструментарію. Методологічні підходи дисертантки характеризуються особливою прихильністю до “сучасних методів наукового пізнання,

заснованих на філософії загальнолюдських цінностей”, що у контексті досліджуваної проблеми цілком оправдано.

Структура роботи загалом відображає вузлові аспекти проблеми, хоча вона й небезспірна.

Зміст роботи викладений у чотирьох підрозділах. У першому з них представлені методологічні підходи автора до дослідження обов'язків особи зроблена спроба розкрити поняття та юридичну природу обов'язків особи.

У другому розділі обов'язки розглядаються як елемент правового статусу особи, з'ясовується співвідношення обов'язків з правами.

У третьому розділі досліджується механізм виконання особою своїх обов'язків. Особливу увагу приділено таким чинникам впливу на особу як правова активність, правові заборони, соціалізація, правове виховання.

У четвертому розділі мова йде про деякі аспекти взаємозв'язку і взаємодії обов'язків держави та особи.

У висновках дисертанткою викладаються сформульовані нею положення щодо природи та змісту обов'язків особи, механізму їх реалізації в громадянському суспільстві і демократичній державі.

Оцінюючи наукову новизну одержаних дисертанткою результатів, слід зазначити, що вона визначається насамперед тим, що дисертація є першим вітчизняним комплексним дослідженням сутності, юридичної природи, соціальної ролі основних обов'язків особи, в якому доктринально і нормативно обґрунтовуються необхідність і можливість удосконалення існуючої в Україні системи юридичних обов'язків і законодавства, регламентуючого їх реалізацію, хоча цілий ряд публікацій з перелічених питань вже є.

Заслуговує на увагу думка про те, що право органічно пов'язане з обов'язком його виконання. Адже саме через призму визначення обов'язків право може виступати повноцінним, особливим, офіційним регулятором суспільних відносин. У цьому власне і є головне призначення встановлення обов'язку та механізму його дотримання. Саме за допомогою такого

нормативного впливу державна влада переводить суспільні відносини під свою юрисдикцію і захист, надає їм упорядкованість, стабільність, стійкість, бажану спрямованість. Забороняючи одні дії, дозволяючи інші, заохочуючи треті, встановлюючи відповідальність за порушення своїх приписів, право таким чином вказує необхідні для суспільства варіанти поведінки суб'єктів, тобто визначає відповідне коло обов'язків, обмежуючи або розширюючи сферу їх особистих бажань та стремлінь, припиняє шкідливу діяльність.

Погоджуємося з думкою про те, що кожна дія особи – це не тільки право, а ще й наслідки здійснення цього права. Тому так важливо обрати правову модель поведінки. Потребують вирішення на державному рівні проблеми розвитку правосвідомості і правової культури суспільства, подолання правового нігілізму.

Наукове значення результатів дослідження полягає у тому, що воно значною мірою розв'язує важливе для вітчизняного правознавства завдання: робить внесок у формування теоретичної моделі юридичних обов'язків в Україні.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості їх використання у подальших дослідженнях проблеми прав і обов'язків особи, у навчальному процесі юридичних вишів.

Апробація результатів дослідження цілком достатня. Дисертація обговорена і схвалена на засіданнях кафедри теорії та історії держави і права Львівського державного університету внутрішніх справ, її основні положення і висновки викладені в 16 публікаціях, п'ять з яких – у фахових виданнях (одна в зарубіжному виданні).

Автореферат дисертації І. Р. Юрчак адекватно відображає її структуру, основні положення та висновки.

Оформлення дисертації загалом відповідає встановленим стандартам, вона написана в науковому стилі, літературною українською мовою.

Разом з тим дисертація І. Р. Юрчак містить, на наш погляд, ряд спірних, дискусійних підходів, оцінок, положень і висновків, окремих неточностей.

1. В дисертації практично відсутній такий невід’ємний її структурний елемент як аналіз стану дослідженості проблеми. Це суттєвий мінус.

2. В дисертації дуже часто, як синоніми, по суті, вживаються категорії “особа”, “людина”, “громадянин”. Але в назві теми фігурує тільки категорія “особа”. Це зобов’язувало дисертантку: по-перше, обґрунтувати свій вибір категорії для “теоретико-правового виміру” (ще й тому, що в абсолютній більшості актів і наукових публікацій мова йде про “людину” і “громадянина”), і, по-друге, бути послідовною в реалізації цього вибору. На жаль, не зроблено ні того, ні другого.

3. Починаючи зі сторінки четвертої, “обов’язки особи” апіорі оголошені “інститутом”, без жодних аргументів, безвідносно до суспільства, до права, до держави, до самої особи. Така недоведена безапеляційність вимагає ґрунтовних пояснень, як мінімум.

4. Викликає питання підрозділ 4.1. Частина його назви слово в слово повторює назву розділу 4, що в принципі недопустимо.

5. В підрозділі 1.1. говориться про можливість “класифікувати обов’язки відповідно визначених критеріїв”. Але далі цієї тези справа не пішла. Критерії не визначені. Класифікація не здійснена. Між тим це не таке вже й складне завдання. Найпростіша класифікація поділяє обов’язки особи на особисті (громадянські), політичні, економічні, соціальні, культурні, економічні. Розрізняють постійні і тимчасові обов’язки, колективні й індивідуальні, природно-правові і юридичні, обов’язки перед суспільством, перед державою, перед іншими людьми і перед собою і т.д.

6. Автор засвідчила недостатню обізнаність з новітніми вітчизняними і зарубіжними спеціальними дослідженнями. Останні взагалі представлені

лише перекладом праці Дж. Роулза. А де Роберт Алексі, де Томас Пейн, де наш харків'янин Сергій Максимов. Де відома на всю Європу львівська лабораторія з прав людини Петра Рабіновича.

Я вже не кажу про дисертацію Є.А.Юнусова “Правові обов’язки людини і громадянина: питання теорії” (захищена у 2008 р.), про цікаву програмну публікацію А.С.Шабурова “Обов’язки людини в рамках концепції прав людини” (2012 р.).

7. В дисертації багато непродуманих, двозначних, суперечливих формулювань. Наприклад: “сучасний розвиток теорії держави і права дає можливість стверджувати, що інститут “обов’язки особи” не обмежується роллю нормативного регулятора, а й активно впливає на соціальну сферу”...

Як це розуміти? Право – один із соціальних регуляторів. І тільки тому й впливає на соціальну сферу, що є нормативним.

Або: “У Конституції України та в юридичній джерельній базі проблеми прав і свобод людини та громадянина відводиться значне місце”? Конституція України не належить до юридичних джерел?

Або: “евтаназія – це: соціальне право чи юридичний обов’язок особи?”

Праву на життя відповідає обов’язок “не вбий”! Отже, евтаназія ніяк не може бути обов’язком. Ні для кого!

І насамкінець: “**Вперше** робиться висновок про формування (становлення) правового інституту основних обов’язків як головного у складі генерального інституту основ правового статусу людини і громадянина”??? Про які інститути мова?

8. Не зовсім відповідає вимогам оформлення посилань в тексті дисертації. Є деякі зауваження до оформлення списку джерел і літератури.

Висловлені зауваження, безумовно, свідчать, що дослідження могло би бути досконалішим. Але і в представленому вигляді воно заслуговує на позитивну оцінку. Отже, кандидатська дисертація “Обов’язки особи:

теоретико-правовий вимір” в основному відповідає чинним в Україні вимогам, а її автор – Юрчак Ірина Романівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри філософії та теорії права
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

М.В. Никифорук

Підпис М.В. Никифорук засвідчую
Учений секретар Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
" 08 " 08 2017 р.

